

Любомир ХАХУЛА

ПАМ'ЯТЬ, ПИСЬМО ТА ІСТОРІЯ ГАЛИЧИНИ: ПОГЛЯД ІЗ СУЧАСНОСТІ

[Рец. на]: *Голик Р. Й.* Культурна пам'ять і Східна Європа: писемна культура та формування суспільних уявлень в Галичині. – Львів, 2015. – 424 с.

Колективна, історична, культурна пам'ять; національна свідомість і ментальність; уявлення, міфи та стереотипи – ці набори термінів та концепцій, що стоять за ними, й надалі залишаються актуальними і популярними в сучасному науковому дискурсі. Можна сперечатися щодо їхнього змісту, однак фактом залишається їх евристична привабливість та ефективність. Монографія Романа Голика “Культурна пам'ять і Східна Європа: писемна культура та формування суспільних уявлень в Галичині” лише підтверджує таку думку. Публікацію цієї книги можна назвати водночас підсумком і продовженням попередніх публікацій автора, який вже доволі давно займається дослідженням історії культури та суміжних дисциплін.

У цьому тексті вчений поставив за мету шляхом поступового “наближення” до об'єкта студій показати вплив східноєвропейської і світової писемної культури на формування колективної свідомості та її схем у модерній Галичині. Водночас науковець намагався продемонструвати й вплив ментальності галичан на рецепцію локального письменства та книжності. Цій ідеї підпорядкована наукова логіка й загальна структура дослідження.

У вступі, згідно з “монографічною традицією”, вказано мету й завдання праці, її основні напрями. При цьому, цитуючи Юрія Андруховича, автор наголошує на образі Галичини як території міфів; ця думка певною мірою веде до констатування міфологічної генези самого образу Галичини як продукту суспільної уяви.

Перший розділ праці (“Історіографія та джерела”) присвячений, по суті, аналізу культурної пам'яті, ментальності та писемної культури в європейській і світовій науковій традиції, а також студіям над історією й культурою Галичини на різних етапах її розвитку. У такому контексті автор розглядає “галичинознавчі” праці також і як джерела до культурної історії Галичини, відображення її інтелектуального розвитку, еволюції її писемної культури та історичної пам'яті. Поряд із цим у книзі коротко проаналізовано й традиційні для історіографії вмістилища культурної пам'яті (від літописів, хронік до мемуарів), охарактеризовано їх специфіку.

У другому розділі монографії (“Теоретико-методологічні засади проблематики”) Р. Голик досліджує основні різновиди розуміння таких понять, як культурна пам'ять, ментальність, міф, стереотип та суміжних із ними категорій у сучасній науковій думці. Автор також простежує теоретичні моделі взаємозв'язків між ментальністю та

писемною культурою, акцентуючи на ролі писемного й усного у формуванні суспільних уявлень. При цьому помітно авторське прагнення до конструювання синтетичної концепції, котра б поєднувала різні категорії в одне теоретичне ціле.

Третій розділ студії (“Культурна пам’ять: світовий, європейський та національний виміри”) порушує проблему історичної класифікації писемних “просторів”/“світів” як чинників розвитку цивілізацій, “книжно-літературних культур”, читачьких парадигм. Тут автор послідовно аналізує вплив різних типів писемності (від піктографії до фонетичного письма) на еволюцію світових культур і парадигм читання.

Особливу увагу в тексті приділено розвитку писемних культур та інтелектуальних течій у Східній Європі, на території України та, зрештою, Галичини, яку дослідник зображає перехрестям книжкових традицій та ідеологічних течій. Цікаве в цьому плані зокрема авторське намагання показати історію світових писемних культур також і через призму локальної галицької рецепції модерного часу.

Нарешті в четвертому розділі (“Трансформації суспільних уявлень про Галичину в культурно-писемному контексті східної Європи”) йдеться про формування й відображення у дзеркалі культурної пам’яті регіону. Частково опираючись на концепцію “довгих тривалостей” (відомої завдяки французькій школі “Нової історії”), Р. Голик прагне простежити розвиток уявлень про регіон від його середньовічних витоків, коли він виглядає “Прото-Галичиною”, через власне Галичину як австрійську провінцію 1772–1918 рр. до пізнішої “Пост-Галичини”.

Перехід від одних уявлень до інших дослідник розглядає крізь призму спадкоємності, тягlosti і водночас культурних розривів, які відмежовують різні образи регіону у просторі й часі. На такому, доволі широкому хронологічно, матеріалі автор книги простежує проекти і проєкції Галичини в культурах Центрально-Східної Європи та поза ними, зокрема у книжковій культурі американського континенту, в діаспорних (еміграційних) галицьких середовищах.

Не оминає науковець і сучасних дискусій довкола ролі Галичини і галичан в українській та східноєвропейській історії. Саме так, на думку дослідника, можна зрозуміти генезу і природу міфу Галичини, в якому синтезовані й протиставлені різні національні та соціальні міфологеми регіону, його реальні та уявні іпостасі.

Загалом акцент на писемній культурі і культурній пам’яті в поєднанні з образом краю в рецензованій монографії відрізняє її концепцію від інших, (наприклад, від поглядів Ларі Вулфа, який у понаднаціональному вимірі проаналізував ідею Галичини як ідеолого-політичний концепт Габсбургів).

Звісно, частина тез, віднотованих у праці Р. Голика, може бути предметом дискусій. У монографії не завжди уніфіковані написання іноземних прізвищ та назв; деякі синтаксичні конструкції надто ускладнені, що утруднює розуміння тексту. Крім того, в окремих місцях виклад, на нашу думку, переобтяжений деталями, іменами й назвами, що теж розсіює увагу читача.

Однак попри складність матеріалу й окремих теоретичних міркувань, які його супроводжують, робота Р. Голика написана досить легким стилем й читається з інтересом. Тому, підсумовуючи, можна ствердити, що розглянута монографія стане не лише помітним внеском у дослідження історії писемної культури загалом й культурної пам’яті України та Східної Європи зокрема, вона може слугувати й просто текстом, цікавим як для істориків, культурологів чи філологів, так і для “звичайних” читачів, заінтригованих долею Галичини та її міфом.